

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС:

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 26 (9)

**КИЇВ
2020**

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць

/Видання засновано у 2017 році/

Свідоцтво про державну перереєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 24357-14197 ПР від 24.02.2020 року

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України: категорія "Б"
з Педагогіки та Філософії
(наказ №1643 від 28.12.2019 року)

Друкється за рішенням

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(протокол № 4 від 21.10.2020 року)

Шеф – редактор: Андрущенко В. П., доктор філософських наук, професор, член-кореспондент
НАН України, академік НАПН України (Україна, Київ)

Головний редактор: Кивлюк О. П., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Відповідальний редактор: Мордоус І. О., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Редакційна колегія:

Андрущенко В. П., доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік
НАПН України (Україна, Київ)

Андрушкевич Ф., доктор педагогічних наук, професор (Польща, Ополе)

Бобрицька В. І., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Бондаренко В. Д., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Вашкевич В. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Вернидуб Р. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Воронкова В. Г., доктор філософських наук, професор (Україна, Запоріжжя)

Гавриленко Т. Л., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Чернігів)

Гаврілова Л. Г., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Добродум О. В., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Доній Н. Є., доктор філософських наук, професор (Україна, Чернігів)

Жалдак М. І., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України (Україна, Київ)

Кивлюк О. П., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Костюк Ю. С., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Кухар Л. О., кандидат педагогічних наук (Україна, Київ)

Луценко І. О., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Макаренко Л. Л., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Матвієнко О. В., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Матусевич Т. В., кандидат філософських наук (Україна, Київ)

Мезарош К., доктор філософії, доцент кафедри філософії та комунікацій (Румунія, Тімішоар)

Мордоус І. О., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Мудрецка І., доктор педагогічних наук, професор (Польща, Ополе)

Олексенко Р. І., доктор філософських наук, професор (Україна, Мелітополь)

Пронтенко К. В., доктор педагогічних наук, доцент (Україна, Житомир)

Путров С. Ю., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Рідей Н. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., доктор історичних наук, професор (Україна, Київ)

Савенкова Л. В., кандидат педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Свириденко Д. Б., доктор філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Слабко В. М., доктор педагогічних наук, доцент (Україна, Київ)

Сущенко Л. П., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Тимошенко О. В., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Терепиций С. О., доктор філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Хижна О. П., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Цзоу Ч., кандидат філософських наук, доцент (Китай, Маомін)

Шиндаулова Р., доктор філософських наук, доцент (Казахстан, Алмати)

Ягодзінський С. М., доктор філософських наук, професор (Україна, Київ)

Яценко О. Д., кандидат філософських наук, доцент (Україна, Київ)

Яшанов С. М., доктор педагогічних наук, професор (Україна, Київ)

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної освіти і науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють всі освітні галузі (науки про освіту; філософія освіти; освітні вимірювання; дошкільна, початкова, середня, професійна, вища освіта, менеджмент освітньої діяльності тощо). Розрахований на фахівців гуманітарних наук.

ОСВІТНІЙ ДИСКУРС : збірник наукових праць / Голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : ТОВ
“Науково-інформаційне агентство “Наука-технології-інформація”, 2020. – Випуск 26 (9). – 99 с.

© Редакційна колегія, 2020

© Автори статей, 2020

© Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова, 2020

© ТОВ «Науково-інформаційне агентство

«Наука-технології-інформація», 2020

ЗМІСТ

**ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**

- Дзвінчук Д. І.** Мегатренд дистанційної освіти: переваги, недоліки, ризики **7**
- Кивлюк О. П.** Сутність поняття та складові менеджменту міжнародної освітньої діяльності **19**
- Ковальчук Н. Д.** Головні віхи творчої спадщини видатного українського філософа С.Б. Кримського **29**
- Овсянкіна Л. А.**
- Чорний Р.В.** Особливості культуротворення як домінанти гуманітарної цілісності української культури **39**
- Свириденко Д. Б.** Філософська концептуалізація наукової освіти як інструмента миробудівництва **49**
- Хоменко Г. В.**
- Александрова Ю. М.**

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ

- Маковійчук О. В.** Особливості організації художньо-проектної діяльності молодших школярів **62**
- Шульга А. В.**
- Хроленко М. В.** Вимоги до змісту екологічної компетентності майбутніх учителів біології в освітньому середовищі країн західної Європи **71**
- Силадій І. М.** Соціальний запит на педагога-новатора **81**

- Kyviuk, Olga 2020. 'Management of international educational activities: the essence and principles of implementation', *Theory and practice: problems and prospects. Scientific articles Lietuvos sporto universitetas*, Kaunas. p. 76-81.
- Wilkins, S & Neri, S 2019. 'Managing Faculty in Transnational Higher Education: Expatriate Academics at International Branch Campuses', *Journal of Studies in International Education*, Vol.23, Issue 4. p. 451-472.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.26(9)-3

УДК 141(477)-051

ГОЛОВНІ ВІХИ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ
ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОСОФА С.Б. КРИМСЬКОГО

MAIN MILESTONES OF THE CREATIVE HERITAGE OF FAMOUS
UKRAINIAN PHILOSOPHER S. B. KRYMSKY

Н. Д. Ковальчук

Л. А. Овсянкін

Актуальність теми дослідження. У 2020 році українська філософська спільнота дотична до двох річниць, пов'язаних з ім'ям видатного українського філософа Сергія Борисовича Кримського. Перша дата – 30 червня, знаменує десяту річницю з дня смерті видатного філософа, а друга – 2 червня, 90 років з дня його народження. Наполеглива праця, талант, високі моральні якості зробили С. Б. Кримського безперечним авторитетом у сучасній науці. Його наукова творчість є помітним явищем у філософському житті, вона є одним із рушійних факторів історико-філософського процесу в Україні, в якому С. Б. Кримський посідає гідне місце.

Постановка проблеми. Виходячи з плідної багатоаспектної та багатовекторної філософської спадщини видатного українського філософа С. Б. Кримського постає завдання дослідити головні етапи його філософського шляху, починаючи від логіки і методології науки, і завершуючи культурологічними дослідженнями в царині української культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творча спадщина С.Б. Кримського залишається

Urgency of the research. In 2020, the Ukrainian philosophical community will celebrate two anniversaries associated with the name of the famous Ukrainian philosopher Serhiy Borysovych Krymsky. The first date – June 30, marks the tenth anniversary of the death of the outstanding philosopher, and the second – June 2, 90 years since his birth. Hard work, talent, high moral qualities made S. B. Krymsky indisputable authority in modern science. His scientific work is a notable phenomenon in philosophical life, it is one of the driving factors of the historical and philosophical process in Ukraine, in which S. B. Krymsky occupies a worthy place.

Target setting. Based on the fruitful multifaceted and multi-vector philosophical heritage of the famous Ukrainian philosopher S. B. Krymsky's task is to explore the main stages of his philosophical path, starting from the logic and methodology of science, and ending with culturological researches in the field of Ukrainian culture.

Actual scientific researches and issues analysis. Creative heritage of S. B. Krymsky remains an attractive

привабливим об'єктом наукового дослідження і подальшої розробки тих філософських проблем, які не втратили своєї актуальності і сьогодні, а саме: тематика проблемного поля питань філософії культури, філософської антропології, української культури тощо. У 2019 році було надруковане Чотиритомне зібрання праць філософа, що складається з книг "Лекції. Статті. Інтерв'ю", "Логіка. Методологія. Наука", "Пізнання. Духовність. Культура", "Людина. Софійність. Історія". Значне місце в творчому житті філософа належить газеті "День", на сторінках якої він публікував упродовж останніх 11 років життя десятки своїх інтерв'ю роздумів, коментарів. Ця обставина сприяла тому, що філософ здобув широку читацьку аудиторію в Україні, допоміг донести його ідеї не лише до відносно вузького кола гуманітаріїв-професіоналів, а й до десятків тисяч "аматорів". Проблематика, що розглядається у працях С. Б. Кримського, чекає на своїх дослідників.

Постановка завдання.

Здійснити аналіз проблеми духовності у контексті формування особистості, софійних символів буття у філософських творах С. Б. Кримського. Дослідити основні здобутки філософа в царині української культури, його бачення глобальних проблем та місії і ролі України в контексті глобалізації.

Виклад основного матеріалу.

В статті аналізується філософська спадщина видатного українського філософа С. Б. Кримського, який гостро відчував сакральність і духовну міць краси, добра і правди цього світу та усі зусилля всього свого життя зосередив на утвердженні цих великих цінностей. У своїх філософських розвідках вчений поступово рухався від розробки проблем логіки та методології науки до розробки проблем гносеології та філософії культури, а також української філософії та національної

object of scientific research and further development of those philosophical problems that have not lost their relevance today, namely: the topic of the problem field of philosophy of culture, philosophical anthropology, Ukrainian culture and more. In 2019, a four-volume collection of works by the philosopher was published, consisting of the books "Lectures. Articles. Interview", "Logic. Methodology. Science", "Cognition. Spirituality. Culture", "Man. Sophianism. History". A significant place in the creative life of the philosopher belongs to the newspaper "Day", on the pages of which he has published dozens of his interviews, reflections and comments during the last 11 years of his life. This fact contributed to the fact that the philosopher gained a wide readership in Ukraine, helped to convey his ideas not only to a relatively small circle of humanities professionals, but also to tens of thousands of "amateurs". Problems considered in the works of S. B. Krymsky, waiting for its researchers.

The research objective. To analyze the problem of spirituality in the context of the formation of personality, Sophianism's symbols of existence in the philosophical works of S. B. Krymsky. Investigate the main achievements of the philosopher in the field of Ukrainian culture, his vision of global problems and mission and role of Ukraine in the context of globalization.

The statement of basic materials. The article analyzes the philosophical heritage of the outstanding Ukrainian philosopher S. B. Krymsky, who acutely felt the sacredness and spiritual power of the beauty, goodness and truth of this world and all the efforts of his whole life focused on the establishment of these great values. In his philosophical explorations, the scientist gradually moved from the development of problems of logic and methodology of science to the development of problems of epistemology and philosophy of

культури, використовуючи при цьому метод архетипів та універсалій. Особливу увагу С. Б. Кримський приділяв вивченню феномену софійності та проблемі другого духовного народження людини, як її залучення до певних екзистенціалів, серед яких головними виступають свобода, любов і творчість. Вчений наголошував на особливій ролі України в сучасному цивілізаційному процесі. Маючи наймогутніший культурний потенціал, вона має використати його для майбутньої побудови цивілізації на основі солідарності, консенсусу та партнерства.

Висновки. Проблема духовності аналізується С. Б. Кримським у багатьох аспектах, серед яких потрібно зазначити визначення сутності духовного народження у контексті екзистенціалів людського існування. Творчий доробок філософа насичений цілою низкою проблем, присвячених аналізу української культури засобами архетипів. Філософські проблеми в контексті сучасної глобалізації торкаються феномену антропологічної катастрофи і проблемних питань розвитку українського суспільства – збереження власної ідентичності, духовного зростання та національного відродження на основі консенсусу та солідарності.

Ключові слова: духовність, українська культура, формування особистості, софійність, глобалізація.

culture, as well as Ukrainian philosophy and national culture, using the method of archetypes and universals. Special attention of S. B. Krymsky devoted himself to the study of the phenomenon of sophianism and the problem of the second spiritual birth of man, as his involvement in certain existentials, among which the main ones are freedom, love and creativity. The scientist emphasized the special role of Ukraine in the modern civilization process. Having the most powerful cultural potential, it must use it for the future construction of civilization on the basis of solidarity, consensus and partnership.

Conclusions. The problem of spirituality is analyzed by S. B. Krymsky in many aspects, among which it is necessary to note the definition of the essence of spiritual birth in the context of existentials of human existence. The creative work of the philosopher is full of a number of problems devoted to the analysis of Ukrainian culture by means of archetypes. Philosophical problems in the context of modern globalization concern the phenomenon of anthropological catastrophe and problematic issues of development of Ukrainian society - the preservation of their own identity, spiritual growth and national revival on the basis of consensus and solidarity.

Keywords: spirituality, Ukrainian culture, personality formation of personality, sophianism, globalization.

Актуальність теми дослідження. У цьому році українська філософська спільнота дотична до двох річниць, пов'язаних з ім'ям видатного українського філософа Сергія Борисовича Кримського. Перша дата – 30 червня, знаменує десяту річницю з дня смерті видатного філософа, а друга – 2 червня, 90 років з дня його народження. Наполеглива праця, таланти, високі моральні якості зробили С. Б. Кримського безперечним авторитетом у науці. Його наукова творчість є помітним явищем у філософському житті, вона є одним із рушійних факторів історико-філософського процесу в Україні, в якому С. Б. Кримський посідає гідне місце. Він належить до тих вчених, які мають

вагоме ім'я в науці.

“С. Б. Кримський – лауреат багатьох престижних премій, зокрема, академічних премій імені Д. З. Мануїльського (1990), імені М. І. Туган-Барановського (2000), імені Д. І. Чижевського (2001), Національної премії імені Т. Г. Шевченка (2005). Він став переможцем Дев'ятої загальнонаціональної програми “Людина 2005 року” у номінації “Вчений року”, обраний дійсним членом Нью-Йоркської Академії наук. Присвоєно Почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” (1996 рік), має державні нагороди”, – зазначає П.Ф. Йолон у бібліографічному покажчику, присвяченому 80-річчю філософа [2, с. 16].

Творча спадщина філософа охоплює велику кількість філософських та культурологічних проблем: це актуальні проблеми становлення і розвитку логічного мислення, методології і філософії науки, філософії культури взагалі та української культури й української ментальності, зокрема, історії української філософії, актуальні проблеми соціальної філософії та соціології, головні проблеми сучасного цивілізаційного процесу в контексті глобалізації та інші. С. Б. Кримський був людиною енциклопедичного складу, надзвичайно обізнаною в багатьох сферах мистецтва. Велика низка філософських питань, які він розглядав, не втратила своєї евристичної новаторської значущості і потребує подальшої розробки.

Постановка проблеми. Ця стаття присвячується світлій пам'яті великого вченого та ерудита, людині, яка дуже гостро відчувала сакральність і духовну міць краси, добра і правди цього світу та усі зусилля всього свого життя зосередила на утвердженні цих великих цінностей.

У нашому дослідженні аналізуються головні етапи філософського шляху С. Б. Кримського, починаючи від логіки і методології науки, гносеології і завершуючи його культурологічними дослідженнями в царині української культури. Проблема духовності є однією з ключових проблем сучасної філософської антропології, розв'язання якої є надзвичайно важливим для сучасного світу, адже ця проблема має статус глобальної.

Дана проблема висвітлюється філософом у різних ракурсах, на які хотілось би звернути увагу. Важливий аспект зазначеної проблеми стосується формування особистості. У сучасному глобалізованому світі знову і знову постає проблема формування особистості як своєрідної монади, яка репрезентує весь світ і свою національну культуру. Ця теза має важливе значення для третього тисячоліття, яке культурологи визначили як століття нової духовності людства. Тому аналіз і розв'язання зазначеної проблеми має не тільки академічне, а й духовно-практичне значення.

Аналіз досліджень і публікацій. Творча спадщина С. Б. Кримського залишається привабливим об'єктом наукового дослідження і подальшої розробки тих філософських проблем, які не втратили своєї актуальності і сьогодні, а саме: тематика проблемного поля

питань філософії культури, філософської антропології, української культури тощо. У 2019 році було надруковане Чотиритомне зібрання праць філософа, що складається з книг *“Лекції. Статті. Інтерв’ю”*, *“Логіка. Методологія. Наука”*, *“Пізнання. Духовність. Культура”*, *“Людина. Софійність. Історія*. Значне місце в творчому житті філософа належить газеті *“День”*, на сторінках якої він публікував упродовж останніх 11 років життя десятки своїх інтерв’ю роздумів, коментарів. Ця обставина сприяла тому, що філософ здобув широку читацьку аудиторію в Україні, допоміг донести його ідеї не лише до відносно вузького кола гуманітаріїв-професіоналів, а й до десятків тисяч *“аматорів”*. Проблематика, що розглядається у працях С. Б. Кримського, чекає на своїх дослідників.

Метою статті є розгляд основних віх творчості видатного українського філософа С. Б. Кримського та окреслення його основних ідей, поглядів та концепцій, які увійшли у скарбницю не тільки української, але й світової філософської думки.

Виклад основного матеріалу. Філософська спадщина видатного українського філософа С. Б. Кримського – приклад новаторського духу дослідження, що фокусується на багатьох актуальних світових проблемах від зародження нашої цивілізації до епохи глобалізації. Значне місце у філософській спадщині філософа займає проблема духовності, яка червоною ниткою проходить крізь всі його праці. С. Б. Кримський видав брошуру *“Заклики духовності століття”* (2003), текст, якої сформовано на основі лекції, прочитаної в Києво-Могилянській академії.

Дана проблема висвітлюється філософом у різних ракурсах, на які хотілось би звернути увагу. Важливий аспект зазначеної проблеми стосується формування особистості. У сучасному глобалізованому світі знову і знову постає проблема формування особистості як своєрідної монади, яка репрезентує весь світ і свою національну культуру. Ця теза має важливе значення для третього тисячоліття, яке культурологи визначили як століття нової духовності людства. Тому аналіз і розв’язання зазначеної проблеми має не тільки академічне, а й духовно-практичне значення. Людина вміщує в собі три феномена: індивідуальність, особу та особистість. У своїй природній основі людина визначається потенціалом діяльності індивідуальних формоутворень, тобто своїми біологічними та психологічними характеристиками, що відрізняють одну людину від іншої у природному плані. Ці чинники індивідуальних формоутворень мають сумісну дію з соціальними чинниками. Людина, як особа, має засвідчити себе в юридичному і соціально-моральному вимірі. Цей ракурс людини стосується її відповідальності як суб’єкта права, провини і каяття, як людини, яка має певне рольове забарвлення в суспільстві. *“У своїй повноті особистість – це єдність усвідомленої індивідуальності як самості, персони як суб’єкта відповідальності та внутрішнього світу людини в його моральній скерованості”*, – зауважує відомий український філософ

С. Б. Кримський [3, с. 37].

У літературі в галузі психології, педагогіки, соціології, філософії тощо дуже часто зустрічаються висловлювання про поняття “індивідуальність”, “персона” та “особистість”. Але у багатьох випадках відсутнє чітке визначення сутнісних характеристик цих категорій. Більш цього, багато дослідників вважають, що кожна людина є особистістю, не усвідомлюючи при цьому, що процес персоніфікації, як формоутворення людини в процесі трансформації зовнішнього світу у внутрішній, надзвичайно складний і потужний, який подолати може незначна кількість людей.

Важливою проблемою, яка є складовою духовності взагалі і стосується процесу формування особистості, є проблема другого народження людини. Фокус цієї проблеми був чітко визначений в біблійному контексті в нічній розмові Ісуса зі священником Никодимом в Євангелії від Івана та філософській концепції видатного українського філософа Г. С. Сковороди. Друге духовне народження людини в контексті філософської спадщини С. Б. Кримського розглядається як залучення людини до певних екзистенціалів, серед яких головними виступають свобода, любов і творчість [4, с. 32-35]. Особистість завжди випромінює внутрішню свободу, тобто здатність, згідно з висловлюванням І. Канта, буди господарем самого себе. Сутність справжнього кохання за платонівським міфом, – це є зустріч двох душ, які були призначені один одному ще до народження. Любов є єдиним засобом відкрити абсолютний центр в іншій людині. “Буття, – пише М. Бахтін, – означає бути для іншого, і через нього для себе... Людина цілком завжди на кордоні. Дивлячись у глиб себе, вона завжди дивиться в очі іншого” [1, с. 312]. Третій, надзвичайно важливий екзистенціал, який відіграє важливу роль у формоутворенні особистості, – це творчість. Суб’єктом цієї творчості виступає дух, що репрезентується особистістю. У цьому контексті, як зазначає С. Б. Кримський, “...творіння світу продовжується. І особистість виявляється втягнутою у світовий творчий процес, як його уособлення. Вона закликає до власних символів шестидення: 1) побачити світло; 2) протиставити безодні власний берег, свою землю та небеса віри; 3) знайти опору, твердь; 4) дати форму стихіям; 5) засвідчити тварність та його долю; 6) здобути душу. І, нарешті, усвідомити паузу в діяльності та заповнити її недільними спогляданнями підсумків” [4, с. 34].

У своїх філософських розвідках С. Б. Кримський багато уваги приділяє проблемам української філософії та національної культури. Тематика, присвячена історії української філософії і національній культурі, аналізується у праці філософа “Григорій Сковорода” (1984) та у розділах колективних монографій “Феномен української культури: методологічні засади осмислення” (1996) та “Архетипи української ментальності” (2006), “Ранкові роздуми” (2009). С. Б. Кримський пропонує абсолютно новий, надзвичайно евристичний, і ще до кінця не

артикульований у філософсько-культурологічному середовищі методологічний підхід до вивчення української культури, в саме метод архетипів. “Аналіз архетипів становить досить адекватний, такий, що відповідає умовам наукової раціональності, метод дослідження національної культури та національного менталітету, праісторії та майбутніх етнічних утворень”, – зазначає філософ в своїх наукових дослідженнях [5, с. 288]. Він відокремлює такі основні архетипи української ментальності: архетип софійності, архетип серця, архетип етичної цінності вільної особистості, архетип слова, архетип гри, архетип природи. На сьогодні здатність цілісного розкриття цих архетипів, які проходять крізь всю українську культуру, залишається не вирішеною культурологічною проблемою. У буттєвій трійці Дім-Поле-Храм зосереджується вмістилище українського національного духу. В творчому доробку філософа можна також знайти ще інший метод дослідження української культури, а саме, – метод універсалій, який потребує своєї подальшої розробки і використання в сучасних дослідженнях.

У творчій спадщині видатного українського філософа С. Б. Кримського значне місце посідають софійні символи буття. Сам феномен софійності презентований у працях філософа в різних ракурсах і формах. Адже в Україні з самого початку свого існування був кордон із дикою природою, степом, який виступав джерелом постійних нападів монголо-татар. Цьому хаосу потрібно було протиставити розумну ойкумену, якою виступало місто як софійний початок.

Інший сюжет дослідження теми софійності пов'язаний з розкриттям архетипу софійності, який є провідним для характеристики української культури і ментальності. Філософ надає план розкриття цього архетипу. “Назва Софія символізувала саму премудрість світу, створеного Богом, і в такому розумінні є відправним пунктом становлення концепції софійності... Надалі концепція софійності продовжується в творчості полемістів (М. Андрелли, В. Вишенського, Л. Барановича), представників християнської антропології (П. Могили, Д. Туптала, Г. Кониського та ін.), у філософії серця П. Юркевича та в мистецтві бароко (С. Почаський з його “Євхаристіоном”, гравюри Л. Тарасевича і Г. Левицького з зображенням квітучого космосу, саду буття, українська поезія XVII-XVIII ст.”), – пише філософ [5, с. 292]. Ця проблема залишається привабливим полем дослідження для сучасних дослідників української культури.

Софійний символ знаходить свою цікаву інтерпретацію презентації ікони як світла софійності. Ікона, як необхідний атрибут православної віри та витвір інтелектуального живопису, має свою історію в духовному житті Європи. У православній концепції ікона проголошується першообразом того чи іншого святого. Тим самим, ікона виступає як зустріч людини з Богом чи іншими святими, які презентують Абсолют. “В релігійній свідомості зустріч з Абсолютом стає можливою завдяки Премудрості Божій, а саме Софії, як тексту Божої Вісті, зв'язку людської іпостасі Бога зі

світом його творіння”, – підкреслює С. Б. Кримський [4, с. 94].

Надзвичайно цікавий і вельми актуальний сюжет в творчій спадщині філософа присвячений аналізу сучасного стану людства а в контексті глобалізації, які детально аналізуються у колективній монографії “Шляхи та роздоріжжя сучасної цивілізації” [7] С. Б. Кримський із співавторами Ю. М. Пахомовим та Ю. В. Павленко. В основі цієї праці, написаної наприкінці ХХ століття, – цивілізаційне розуміння соціокультурного процесу, пов’язане із стадіальним та полілінійним баченням історії на базі використання синергетики, метаісторії та антропологічного (антропного) принципу.

Людська цивілізація на порозі III тисячоліття опинилася у кризі під назвою “антропологічна катастрофа”. Вона виявляється у підвищеному дефіциті людських якостей, підміни людської суб’єктивності технологічною раціональністю, не завжди гуманною по відношенню до самої людини. Довгоочікувана свобода, яку отримала сучасна людина, призвела, на жаль, до хаотичних наслідків її діяльності, “...розриву її буття та розуму...” [7, с. 379]. Сьогодні завдяки стрімкому експорту західних цінностей (вестернізації), розповсюдженню прагматизму та вседозволеності, запереченню моральних цінностей та норм спостерігається поступове витіснення із суспільної свідомості вищих морально-духовних цінностей, без яких виховати Людину і, на жаль, побудувати дійсно велику державу неможливо. Разом із тим, С. Б. Кримський був глибоко переконаний, що “...людина гідна того, щоб жити з достатком – наддостатком добра, правди, краси” [6, с. 162]. Це гасло залишиться назавжди актуальним, адже саме сьогодні воно має стимулювати людей на прояв людського в людині, реалізацію партнерства й солідарності та утримання від ненависті й зла.

Вчений резонно наголошував на складності вирішення світової проблеми знецінення моралі, як такої. Адже вона пов’язана із глобальною зміною базових тенденцій не тільки в соціально-політичній, але й у філософській думці, коли попередні авторитети починають заперечуватися або ставитися під питання. Все це призводить до виникнення нового розуміння загальнолюдського начала всесвітньої історії та нових стратегічних орієнтирів його існування. Проте, це не означає повної відсутності у культурі загальнолюдських цінностей. Вони починають існувати в монадному (індивідуальному, унікальному) режимі, а не у загальному, як раніше. Духовність у цьому контексті стає головною альтернативою хаосу (спрощеного існування, небуття), вихід з якого може знайти лише та особистість, яка оволоділа мудрістю (як синтезом розумного та морального) і знайшла шлях до самої себе, до своєї особистості.

Філософ влучно наголошував, що сучасна людина – це не просто суб’єкт історії (або творець цивілізації), а вже ціла арена історії (цивілізації). Дійсно, в душі кожної (розумної) людини відбуваються такі

складні процеси, які можна порівняти із роботою складного механізму, що може врятувати (або зруйнувати) життя не тільки однієї людини, а й усього людства. Завдяки науково-технічному прогресу людина отримала величезні можливості для перетворення природи. У той же час вона опинилася у небезпечному конкурентному середовищі, самостійно виживати в якому не так просто. Як стверджував С. Б. Кримський, “людина – єдина істота, яка не живе виключно у предметно-речовому полі” [6, с. 188]. У кризові моменти свого життя вона найчастіше звертається до святинь (символ триєдності Віра – Надія – Любов, як закон збереження людства) та вищих цінностей, які емоційно спрацьовують та самоорганізують людину набагато сильніше, ніж економічні (матеріальні) і дозволяють їй продовжувати більш впевнено та усвідомлено реалізовувати своє призначення в цьому світі.

Говорячи про долю України, С. Б. Кримський був не байдужою людиною, і, підіймаючи тему “великої політики”, побудови дійсно демократичного соціуму та глобальної інтеграції, був переконаний, що “суспільство не може бути вільним без присутності в ньому вільних людей, без використання їхнього потенціалу свободи. Так само, як воно не може бути багатим без появи багатих людей” [6, с. 171]. Філософ також стверджував, що поки певна нація (як внутрішньо суперечлива система) не пройде фазу вільного розвитку або боротьби за свободу, вона не буде готовою до інтеграції, якими б загальнолюдськими цінностями ця інтеграція не вимірювалася.

У своїх численних виступах та інтерв'ю С. Б. Кримський невтомно наголошував на тому, що Україна “...має у своєму розпорядженні один із наймогутніших культурних потенціалів” [6, с. 160]. Адже вона завжди була центром світових комунікацій і могла б використати цей потенціал для майбутньої побудови цивілізації на основі солідарності, консенсусу та партнерства.

Одним із дієвих способів збереження власної ідентичності та національного відродження, а також протистояння глобалізаційним викликам С. Б. Кримський вважав “...ціннісне засвоєння усього того, що зберіглося в часі, пробудження стійких цінностей, інваріантного змісту досвіду нації” [7, с. 25]. Це означає, що саме сьогодні весь попередній історичний досвід, що сконцентрувався в пам'яті нації, потребує певного переосмислення та коригування. У широкому сенсі нам сьогодні необхідно спільними зусиллями, у безпосередньому спілкуванні виробити нові механізми втілення морально-духовних цінностей у практику людського життя.

Висновки. Таким чином, основні віхи філософської спадщини видатного українського філософа С. Б. Кримського пов'язані з постановкою та розв'язанням низки вельми важливих філософських проблем. Проблема духовності аналізується філософом у багатьох аспектах, серед яких потрібно зазначити визначення сутності духовного

народження у контексті екзистенціалів людського існування, серед яких головними виступають свобода, любов і творчість. Філософ чітко визначає поняття “індивідуальність”, “персона” та “особистість”, наголошуючи на тому, що не кожна людина є особистістю. Адже формування особистості – це складний процес формоутворення людини в процесі трансформації зовнішнього світу у внутрішній, подолати який може незначна кількість людей. Творчий доробок філософа насичений цілою низкою проблем, присвячених аналізу української культури засобами архетипів. Аналіз архетипів становить досить адекватний метод дослідження національної культури та національного менталітету. Філософські проблеми в контексті сучасної глобалізації торкаються феномену антропологічної катастрофи і проблемних питань розвитку українського суспільства – збереження власної ідентичності, духовного зростання та національного відродження на основі консенсусу та солідарності.

Список використаних джерел:

1. Бахтин, ММ 1979. ‘Эстетика словесного творчества’, Москва: *Искусство*, 424 с.
2. *Бібліографічний покажчик. Кримський Сергій Борисович*, 2010. Укладач Лукашук, ОЕ & Мелішкевич, ЛВ, авт. вступ. ст. Йолон, ПФ, Київ: *Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди*, 36 с.
3. Кримський, СБ 2003. ‘Запити філософських смислів’, Київ: *Вид. ПАРАПАН*, 340 с.
4. Кримський, СБ 2008. ‘Під сигнатурою Софії’, Київ: *Вид. дім “Києво-Могилянська академія”*, 367 с.
5. Кримський, СБ 2006. ‘Архетипи української ментальності’, в *кн. Проблеми теорії ментальності*, відп. ред. Попович, МВ, Київ: *Наукова думка*, с. 273-301.
6. Кримський, СБ 2010. ‘Про софійність, правду, смисли людського буття’, *Збірник науково-публіцистичних і філософських статей*, Київ: *Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди*, 464 с.
7. Пахомов, ЮН, Крымский, СБ & Павленко, ЮВ 1998. ‘Пути и перепутья современной цивилизации’, Киев: *Благотворительный Фонд содействия развитию гуманитарных и экономических наук “Международный деловой центр”*, 432 с.

References:

1. Bahtin, MM 1979. ‘Estetika slovesnogo tvorchestva (Aesthetics of verbal creativity)’, Moskva: *Iskusstvo*, 424 s.
2. *Bibliografichnij pokazhchik. Krimskij Sergij Borisovich (Bibliographic index. Krymsky Serhiy Borysovyc)*, 2010. Ukladach Lukashuk, OYe & Melishkevich, LV, avt. vstup. st. Jolon, PF, Kiyiv: *In-t filosofiyi im. G.S. Skovorodi*, 36 s.
3. Krimskij, SB 2003. ‘Zapiti filosofskih smisliv (Requests of philosophical meanings)’, Kiyiv: *Vid. PARAPAN*, 340 s.
4. Krimskij, SB 2008. ‘Pid signaturoyu Sofiyi (Under Sofia’s signature)’, Kiyiv: *Vid. dim “Kiyevo-Mogilyanska akademiya”*, 367 s.
5. Krimskij, SB 2006. ‘Arhetipi ukrayinskoyi mentalnosti (Archetypes of the Ukrainian mentality)’, v *kn. Problemi teoriiyi mentalnosti*, vidp. red. Popovich, MV, Kiyiv: *Naukova dumka*, s. 273-301.

6. Krimskij, SB 2010. 'Pro sofijnist, pravdu, smisli lyudskogo buttya (About sophistry, truth, the meanings of human existence)', *Zbirnik naukovo-publicistichnih i filosofskih statej*, Kiyiv: *In-t filosofiyi im. G. S. Skovorodi*, 464 s.
7. Pahomov, YuN, Krymskij, SB & Pavlenko, YuV 1998. 'Puti i pereputya sovremennoj civilizacii (Ways and crossroads of modern civilization)', Kiev: *Blagotvoritelnyj Fond sodejstviya razvitiyu gumanitarnyh i ekonomicheskikh nauk "Mezhdunarodnyj delovoj centr"*, 432 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.26(9)-4

УДК 008:312.421

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ ЯК ДОМІНАНТИ ГУМАНІТАРНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

FEATURES OF CULTURAL CREATION AS DOMINANTS OF
HUMANITARIAN INTEGRITY OF UKRAINIAN CULTURE

Р. В. Чорний

Актуальність теми дослідження. Глобальні трансформації, які відбуваються в геополітичному вимірі, так чи інакше стосуються і культури. Надзвичайно загострилася потреба визначити власне цивілізаційний і культурний вимір буття людини, щоб уникнути тих ризиків, які зараз стають загрозою для всіх ресурсів існування людини: цивілізаційного, культурного, економічного, геополітичного. Культура як гарант цілісності людини, як штучно здійснена реальність надбудована над природою теж проходить випробування ресурсу своїх можливостей. Наскільки в сучасній культурі людина може залишатись людиною, настільки сучасна культура є гарантом людської цілісності.

Постановка проблеми. Сильові трансформації культури надзвичайно гостро визначають її гуманітарний потенціал, структуруючи образні імплікації суцього як іконологію та іконографію. Так, всім відомі риси українського бароко – надлишковість, яскравість, в українському модерні визначають синтетизм контекстних складових образного світоустрою європейської культури, постмодерн відкрив шлюзи алюзіонізму, іронічному ставленню до

Urgency of the research. Global transformations that take place in the geopolitical dimension, in one way or another apply to culture. The need to determine the actual civilizational and cultural dimension of human existence has become extremely acute in order to avoid those risks that now become a threat to all resources of human existence, civilizational, cultural, economic, geopolitical and others. In fact, culture as a grant of human integrity, as an artificially realized reality, superimposed on nature, as it was defined in its time, is also being tested by the resource of its capabilities. So much so that in modern culture a person can remain human, so much so that modern culture is the guarantor of human integrity.

Target setting. Stylistic transformations of culture extremely sharply define its humanitarian potential, structuring figurative implications of being as iconology and iconography. Thus, the well-known features of the Ukrainian Baroque – redundancy, brightness, in Ukrainian modernism determine the synthesis of contextual components of the figurative world order of European culture, postmodernism has opened the floodgates of allusionism, an ironic